

לירון און
פסיכולוג חינוכי

השתלמות מטיב"ה בנושא: הדרכת הורים בגישת הנוכחות החינוכית

**מנחה: לירון און, רכז מניעת אלימות- מחוז חיפה,
המכללה אקדמית לחינוך גורדון.**

מטרות ההרצאה

1. הצגת מתווה העבודה בהדרכה של הורים בעלי צורך בהעצמת הסמכות ההורית.
 2. הצגת עקרונות גישת הנוכחות החינוכית וביטויים בהדרכה.
 3. דיון בהדגשים רלבנטיים ובדילמות העולות מן ההדרכה.
- משך : 1:45 ש'.

ופתאום עלה על דעתנו שכשנעשינו הורים נעשינו שותפים למעשה של הונאה עצמית. כמה מאיתנו הביאו ילדים לעולם כדי לחזק את היסודות שלהם, לשפר את היציבה הנפשית שלהם, כמו פילאטיס או פלדנקרייז והיו שלא חשבו על זה בכלל, הילדים באו, אחר כך באו הצרות- והיו שאצלם הסדר היה הפוך: הצרות הן שהולידו את הילדים. כמה מאיתנו השקיעו מעט מידי מחשבה בעניין הפיכתם להורים, והיו שחפרו בנושא עד בלי די. כך או כך, אף אחד לא תיאר לעצמו מה הולך להיות. אף אחד מאיתנו לא ידע שהילד הוא מין מכונאי שמפרק אותך לחלקים ועוזב אותך ככה, מפורק.

(יעל הדיה, רביעי בערב, עמ' 228)

שער ראשון:

גישת הנוכחות החינוכית

- גישה פסיכו- חינוכית שפותחה בהסתמך על משנתו של פרופ' חיים עומר, ("הסמכות החדשה").
- הגישה מיושמת ככלי להעצמת סמכות המבוגר, למניעת אלימות ולטיפול בה במוסדות חינוך ובהדרכות הורים.

נוכחות-מהי?

**נוכחות היא חוויה רגשית ותפיסה קוגניטיבית
המבטאת תחושות של ערך עצמי, משמעות,
חיות ואקטיביות.**

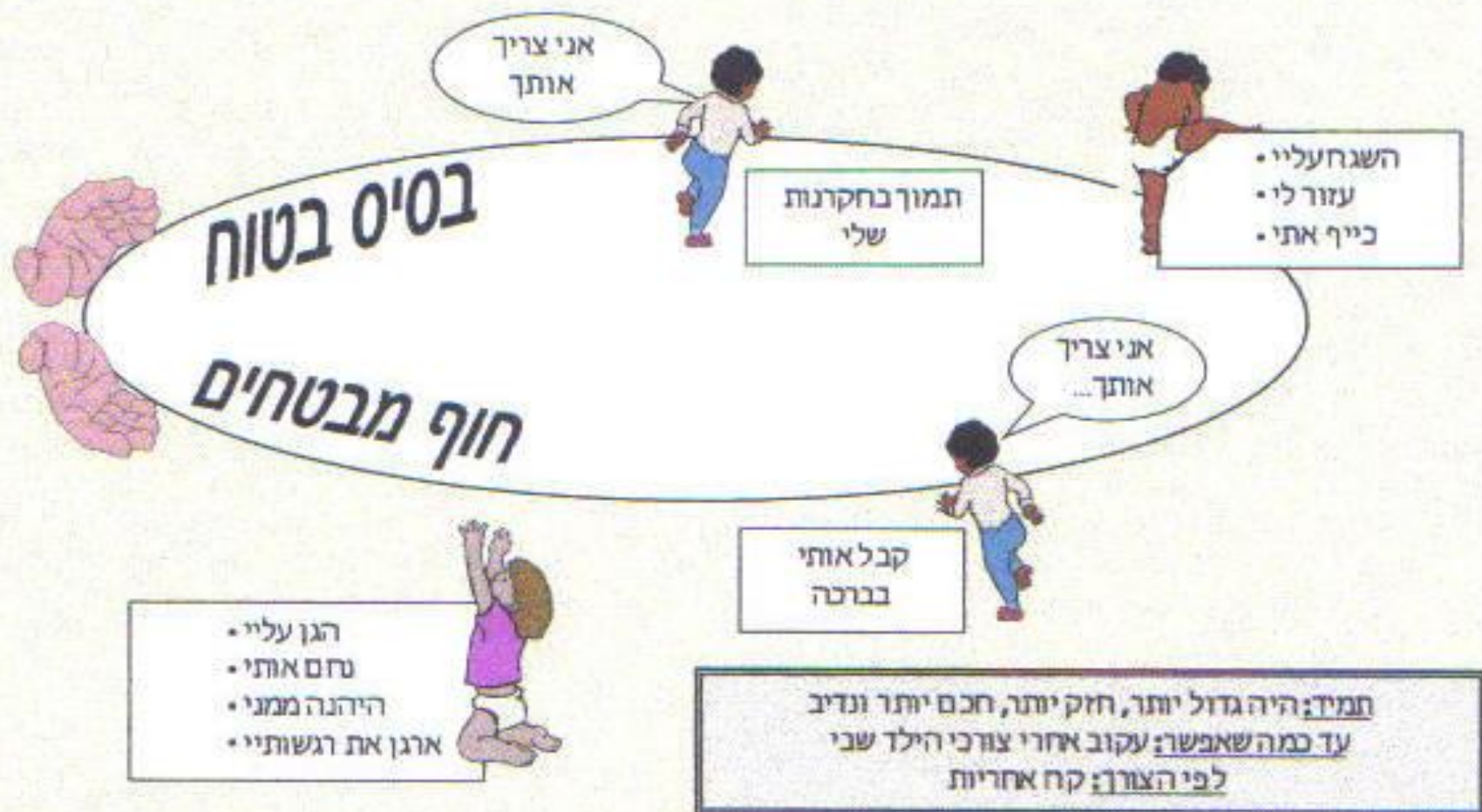
**במשמעותה החינוכית מבטאת חווית הנוכחות
את תפיסתו העצמית של ההורה כבעל
מסוגלות עצמית גבוהה בביצוע תפקידו
החינוכי בהיותו דמות ערכית, משמעותית,
מעורבת, המשמשת מודל לויסות עצמי,
להערכה ולחיקוי עבור הילד.**

מהם התבחינים לזיהוי נוכחות משמעותית?

נוכחות משמעותית מאפשרת להורה, בין היתר, להתמודד ביעילות וללא הסלמה עם אתגרים התנהגותיים ורגשיים המתרחשים כחלק מהאינטראקציה עם הילד.

מצא הביטאון

ההורה שק לא אצרכים של הילד

תפיסת הנוכחות בעיני הילד-

- **ההורה שלי יכול להיות שם בטוב וברע בשבילי.**
- **ההורה שלי יכול לשקף לי את מי שאני עכשיו ואת מי שאוכל להיות.**
- **הורה נוכח יכול לראות אותי גם כשאיני יכול לראות אותו או לראות את עצמי.**
- **ההורה שלי יכול להתאים את התנהגותו אלי גם שאני איני מסוגל להתאים עצמי לסביבה.**
- **כאשר ההורה שלי נוכח אני נוכח יותר.**

דגשים עיקריים

- כל "בעיית התנהגות" היא תולדה של אינטראקציה.
- האחריות לניהול אינטראקציה תקינה ובלתי מסלימה עם הילד היא של המבוגר.
- האינטראקציה בין עמדות שונות של הילד ועמדות שונות של המבוגר יוצרת מדרגים שונים של נוכחות.
- **חוסר תלות:** היעד העיקרי של מעשי ההורה הוא ביסוס נוכחותו. שינוי בעמדת הילד הוא "תוצר לוואי" של נוכחות זו ואינו יעד בפני עצמו.

שער שני: הדרכת הורים בגישת הנוכחות החינוכית

מטרות הגישה בהדרכה:

- **התחום ההתנהגותי:** לימוד טכניקות יעילות לשם התמודדות עם ההתנהגויות הבלתי נורמטיביות של הילד והפחתת תדירותן.
- **התחום התוך-אישי:** שיפור תחושת המסוגלות ההורית וחיזוק תחושות הביטחון והתוקף המוסרי של ההורה.
- **התחום הבין-אישי:** א. גיבוש תמיכה סביבתית וגיבוי מעשי ומוסרי להורים.
ב. העשרת האינטראקציות החיוביות עם הילד.

היבטי הנוכחות והיגדיה

- ההיבט ההתנהגותי-"עלי לפעול לטובת הילד!", "פעולותיי אפקטיביות!"
- ההיבט התוך אישי-"אני יודע כיצד לפעול!", "אני מסוגל לפעול!", "פעולותיי צודקות ומוסריות!"
- ההיבט הבין אישי- "אני איני נלחם בילד אלא מסיע לו", "אני איני לבד!"

למי בעיקר מיועדת ההדרכה?

- הורים שילדיהם מגלים קשיים התנהגותיים המתבטאים בהתנהגויות מוחצנות ובלתי נורמטיביות הכוללות ביטויים של תוקפנות כלפי הזולת- בבית ומחוצה לו, קושי בקבלת סמכות המבוגרים, סיכון הזולת וסיכון עצמי, הדרדרות תפקודית וכדומה.

- כאן גרים בכיף

למי בעיקר מיועדת ההדרכה?

- הורים לילדים עם קשיים רגשיים המתבטאים בחרדה, ובנוקשות ומלווים בתופעות התנהגותיות לא נורמטיביות כדוגמת: הסתגרות, צמצום וירידה בתפקוד לצד קשיים בקבלת סמכות ושיבוש חיי הבית והמשפחה.

למי בעיקר מיועדת ההדרכה?

- הורים החשים חוסר אונים ובלבול בהתמודדותם עם מלאכת ההורות, בעיקר סביב היבטים הנוגעים להצבת גבולות, אך לא רק.

מקרים המצריכים התערבות בנוסף להדרכת ההורים:

- ילדים המגלים קשיים התנהגותיים הבאים לידי ביטוי בעיקר במוסד החינוכי ו/או בקהילה.
- ילדים המגלים התנהגויות של סיכון עצמי.
- ילדים מנוכרים או מבודדים, אשר יש חשש כי הפעלת ההתערבות ההורית לבדה ללא תמיכה רגשית אישית תחריף בתחילה את תחושות הבידוד שלהם.
- הורים המצויים בחולשה הורית ניכרת וזקוקים להתערבות המטפל לשם גיוס רשת תמיכה.

הדיאלקטיקה של ההדרכה ומגבלותיה

- **הדרכה הורית ולא טיפול- אינה מכוונת לטיפול רגשי בילד. בד"כ המטפל אינו נפגש כלל עם הילד.**
- **גישה בעלת ראייה מערכתית- אך אינה טיפול דיאדי/ משפחתי/ זוגי.**
- **גישה המכוונת לשינוי התנהגותי- אך אינה גישה התנהגותית ואינה נמדדת רק לפי השגת שינוי במדדים התנהגותיים של הילד.**
- **גישה המניעה תהליך ארוך טווח- אך היא קצרת מועד ואינה מתיימרת "לפתור" או "להעלים" בעיות.**
- **גישה הנסמכת על מודל מובנה- אך אינה פועלת לפי מבנה אחיד בכל המקרים, אלא נתפרת בהתאמה אישית.**

תפקיד המטפל בהדרכה

- **דירקטיבי, אך לא שיפוטי:** מלמד, מדבר, מנחה, אך לא שופט או בורר.
- **אינטגרטיבי:** מנסה לחבר בין עמדות סמכות מנוגדות, (פרמסיביות לעומת אוטוריטטיביות) באמצעות דרך שלישית.
- **סמכותי, אך לא יודע- כל:** מצביע על כיוון ונותן הנחיות לפעולה, ממריץ ומכוון, אולם מתאים את המתודה ואת קצב ההדרכה להורים.
- **עוסק בהווה ובעתיד, אולם ער לפרשנות העבר:** המטפל ממוקד בהשגת שינוי עתידי, אולם הוא גם מפרש ומסביר את מקור התופעות ההתנהגותיות באופן שיוצר מובן אמפטי להתנהגויות הילד וההורים.
- **סבלני ומוכן לליווי אינטנסיבי גם בשעות לא שיגרתיות!**

שער שלישי:

תהליך ההדרכה- מתווה אפשרי

1. **פגישת היכרות:** עריכת אינטייק והצגה כללית של הגישה ומטרותיה וכן מבנה תהליך ההדרכה.
2. **פגישה שנייה:** בניית חוזה טיפולי, הכולל:
 - התחייבות על סידרה של 12 מפגשים, בד"כ שעה בשבוע.
 - ליווי טלפוני ככל שנדרש במהלך השבוע.
3. **פגישות 2-6:** הקניית מושגי יסוד בגישה תוך כדי ניתוח מקרים ובניית הרקע לתחילת ההתערבות בבית.
4. **פגישות 7-11:** התחלת ההתערבות בבית וליווי הפעלתה.
5. **פגישה 12:** סיכום התהליך וקבלת החלטה על אופי המשך ההדרכה במידת הצורך.

פגישה ראשונה: אינטייק והצגת מטרות

- אינטייק: רקע כללי על הילד והמשפחה, עמידה על מצב נוכחי יותר מאשר רקע היסטורי, ברור האינדקציות המצריכות התערבויות נוספות.
- עם סיום הפגישה הראשונה- הבהרת מטרות הגישה והצעת מתווה כללי להתערבות. ההורים מתבקשים לחשוב ולהתייעץ.
- עמידה על הצורך בהתחייבות לכמות מפגשים ידועה מראש.
- הדגשת הגמישות ו"התפירה האישית" של ההדרכה.

שלב א': פגישות 2-6

- **מטרות:** בניית אמון הדדי, הפחת תקווה לשינוי, הקניית שפה משותפת והכנת ההתערבות.

- **אמצעים:**

1. איורור רגשי ומתן תמיכה בפגישה ובטלפון.
2. ניתוח תיאורי מקרים.
3. הסבר מושגים מרכזיים בגישה.
4. מתן עצות מעשיות לביסוס שפת נוכחות אחידה בבית.
5. הדגשת מתווה ההתערבות העתידי והכנתו.

מושגים מרכזיים המוסברים בשלב זה:

- השינוי מתחיל בהורה. הילד "אינו קריטריון" השינוי.
- נוכחות ומשמעותה.
- ערכים הוריים.
- "אורות אדומים" ו"אורות ירוקים".
- היווצרות תהליכי הסלמה ומניעתם.
- השהיית תגובה.
- תמיכה הדדית והיוועצות טרם נקיטת פעולה.

"סרגל הנוכחות" ההורית בחיי הילד

שיתוף פעולה

- שיתוף פעולה תוך אמון הדדי מלא
- שיתוף פעולה תוך אמון מלא והכוונה

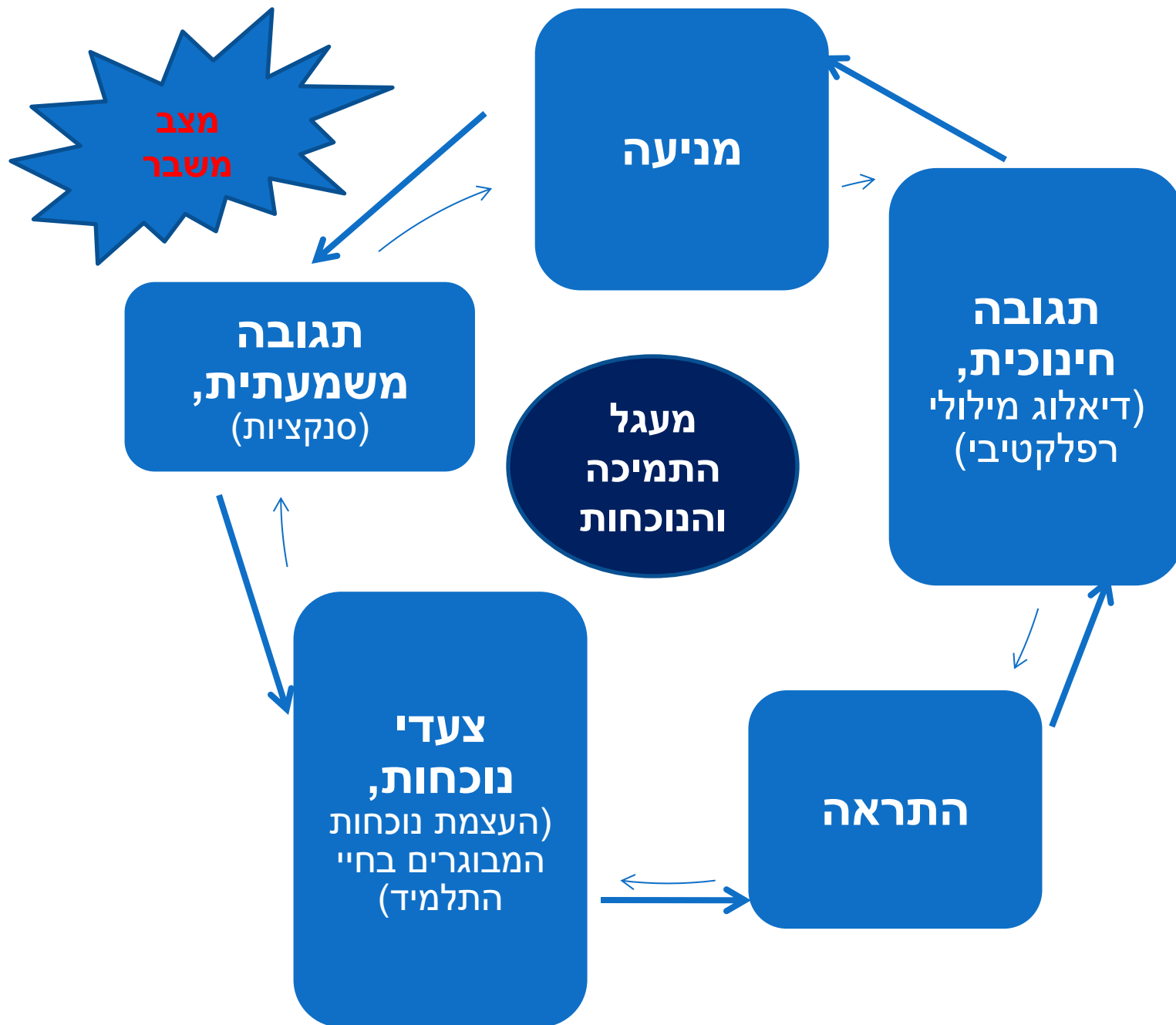
הכוונה ומעורבות

- מעורבות בחיי הילד תוך מתן אמון
- מעורבות בחיי הילד תוך מתן הכוונה לפעולה

הנחייה

- הנחייה לפעולה מתוך אמון במידת הביצוע
- הנחייה לפעולה תוך מעקב אחר הביצוע

**השגחה- במקרים בהם האמון מעורער- מעורבות מלאה,
מתן הנחייה לפעולה והשגחה על אופן ומידת ביצועה.**

הכנה לתחילת ההתערבות

1. גיבוש מערכת כללים אחידה ו/או מדיניות המוסכמת על שני ההורים, (כדוגמת: "אורות אדומים וירוקים").
2. הבהרה ועמידה על הבסיס הערכי והחינוכי המקנה תוקף למדיניות ההורים.
3. כתיבת הצהרה הורית.
4. גיבוש רשת נוכחות לתמיכה בהורים.
5. קביעת מועד תחילת ההתערבות, הכנה ל"מעמד ההצהרה" וניתוח מקרים ותגובות אפשריות.

ההצהרה ההורית

- מסמך שכותבים ההורים בשיתוף המטפל ומוקרא לבני הבית ולעדים ב"טקס" פתיחת ההתערבות.
- מטרת ההצהרה הינה להכריז באופן רשמי על הסיבות להתערבות, מטרותיה ואופני הפעולה ההוריים.
- ההצהרה מכוונת לכל באי הבית ועניינה המדיניות ההורית ולא התנהגותו של ילד זה או אחר.
- כתיבת ההצהרה ומעמד ההצהרה יוצרים מחויבות הורית רבה הנתמכת במבוגרים נוספים מרשת התמיכה.
- ההצהרה מייחדת את ההתערבות הנוכחית ומתקפת אותה ביחס לשאר הפעמים בהם ההורים הכריזו בפני בני הבית על צעדים ותגובות.

מבנה ההצהרה

1. **"רקע היסטורי":** תיאור המצב בבית ופירוט הסיבות שהביאו את ההורים לצורך בהתערבות.
 2. **הצגת ההתערבות:** העקרונות והכללים עליהם יעמדו ההורים, (כולל: "אורות אדומים").
 3. **דברי סיכום:** עמידה על האחריות ההורית ליישום ההצהרה והבעת תקווה להשגת שינוי בבית.
- **חשוב לציין:** המטפל אינו כותב את ההצהרה, אלא היא נכתבת ע"י ההורים ומבוססת על הנעשה בהדרכה.

דוגמא להצהרה הורית

- "בעקבות השנה האחרונה בה חלו מספר אירועים שגרמו לזעזוע בתוך הבית, לחוסר אמון, לתקשורת לא נכונה ולאווירה לא נעימה בבית, ועל מנת לשפר ולבנות מערכת יחסים חדשה עם עקרונות וערכי משפחה, שיהיו מקובלים עלינו, החלטנו לכתוב הצהרה שבה נביא לידיעתכם את מערך העקרונות והערכים עליהם יושבת ביתנו.
- הצהרה זו תנחה אותנו כהורים ונעשה כל מאמץ, שמה שיכתב בה ייושם במלואו".

• "בראש ובראשונה חשובה לנו בריאותכם, לכן נעשה כל מאמץ ונקפיד על כך, שאף אחד מכם לא יעסוק בהתנהגויות שיש בהן סיכון עצמי, (התחככות עם החוק, הגררות להתנהגויות סיכון, חומרים ממכרים).

• במקרים בהם נהיה ערים ונכיר בהתנהגויות של סיכון עצמי אנו נבצע התערבות אקטיבית שמטרתה: א. הפסקת ההתנהגות המסכנת.

ב. נקיטת אמצעים למניעת הישנותה.

זאת עשינו בעבר ונעשה בעתיד בכל מקרה דומה".

- "השגחה הורית: גם במקרים שאינם כרוכים בסיכון עצמי אנו ההורים שלכם ואנו מחויבים לבצע צעדים של השגחה הורית, וזאת תוך שאנו מודעים לצורך הטבעי שלכם בעצמאות.
- אנו מצהירים כי נגביר את נוכחותנו ההורית: נגלה מעורבות ואכפתיות, נעריך סיכונים עתידיים ונמנע סיכונים במידת האפשר ונגייס חברים ומבוגרים אחרים שיוכלו לעזור לנו בהגברת ההשגחה.
- אנו רוצים להבהיר שאין פירושה של ההשגחה ההורית לקיחת עצמאותכם, אלא נקיטת צעדים נקודתיים במקרים בהם נעריך שיש צורך בהתערבות מבוגר".

- "ההיבט השלישי שמאוד חשוב לנו כהורים הוא: שיפור האוירה בתוך המשפחה. לדוגמא: קיום דו-שיח שקט, יחסי אמון הבנויים על הדדיות וכנות, שמירה על ערכי המשפחה ושמה הטוב, עזרה הדדית, שותפות וחלוקת המטלות בבית.
- המימד האחרון אותו אנו מעונינים לחזק הוא מימד העידוד, ההעשרה פיתוח אישי ושימת דגש על מחויבות ולמידה פורמלית.
- לכל אחד מכם כשרונות ויכולות ואנו מעונינים שתפתחו אותם ונעזור לכם לפתח את עצמכם במידת האפשר. במקביל בתחום הלימודי נגביר את נוכחותינו באמצעות מעקב על הכנת שעורי בית, סיוע בלימודים בעת הצורך, הקצאת זמן ועמידה בזמן זה לשם למידה שוטפת".

ולסיום...

- "אנחנו ההורים שלכם ומאוד אוהבים אותכם ורוצים בטובתכם, נתבגר יחד איתכם ונהיה הורים טובים יותר".

שלב ב': ההתערבות

• במישור ההתנהגותי:

1. מעקב אחר כללי ההתנהגות ותגובה מתוכננת על הפרתם.
2. הגברת הנוכחות וההשגחה ההורית.
3. הבחנה בין עונש, תגובה טבעית וצעד נוכחות.
4. למידה והתנסות בצעדים מונעי הסלמה-השהיית תגובה, התייעצות הדדית, גיוס רשת תמיכה, הימנעות מהתחשבנות בין מעשים חיוביים לשלילים, העשרת האינטראקציות החיוביות עם הילד.

ההתערבות

- במישור התוך- אישי:

1. איורור רגשי המלווה בתיעוד ארועים מחיי היום יום וניתוחם בהדרכה.
2. למידה של גורמי המעוררים נטייה להסלמה של ההורה.
3. עידוד ההורים לחשיפת מעשי הילד ולשימוש במשאבי רשת התמיכה.
4. חיזוק ההורה בנקיטת צעדי נוכחות והשגחה.
5. ניתוח אופן ביצוע צעדי נוכחות והשגחה ולמידה רפלקטיבית.

ההתערבות

- במישור הבין-אישי:

- א. רשת התמיכה-

1. מתן לגיטימציה ועידוד להורים ולפעולותיהם.
 2. במידת הצורך, מעורבות אקטיבית בגיוס ובהנחיית תומכים מרשת הנוכחות ההורית.
 3. במידת הצורך, הנחייה של גורמי בי"ס וקהילה.
 4. הנחייה טלפונית בין פגישה לפגישה.
- ב. העשרת האינטראקציות עם הילד:
 1. הבניית נרטיב אמפטי למעשי הילד.
 2. עידוד בילוי משותף ומתן חיזוקים בחיק המשפחה במקום חיזוקים חומריים.
 3. במידת הצורך- קשר שוטף עם המטפל האישי של הילד והתייעצות עמו.

דוגמאות לצעדי נוכחות

- "פסק-זמן".
- "התיישבות"- בבית ובבית "ס".
- סבב טלפונים.
- הפגנת נוכחות והשגחה.
- שיח חופשי, תשאול ממוקד ופעולות חד-צדדיות.

**תודה על ההקשבה
והשתתפות!**